

Sygn. akt: I C 278/21

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 kwietnia 2022 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie I Wydział Cywilny

w składzie: Przewodniczący: sędzia Juliusz Ciejek

Protokolant: sekretarz sądowy Anna Kosowska

po rozpoznaniu w dniu 5 kwietnia 2022 r. w Olsztynie

na rozprawie

sprawy z powództwa **Prokury Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego we W.**

przeciwko **J. P. i M. P.**

o uznanie czynności prawnych za bezskuteczne

I. uznaje za bezskuteczne w stosunku do wierzyciela Prokury Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego we W. czynności prawne w postaci:

- umowy darowizny z dnia 30 marca 2017 r. zawartej w N. przed notariuszem D. R., za repertorium A nr (...), na podstawie której M. P. stała się właścicielką nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą nr (...),

- umowy darowizny z dnia 20 listopada 2017 r. zawartej w N. przed notariuszem D. R., za repertorium A nr (...), na podstawie której J. P. stał się właścicielem nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą nr (...),

- umowy ustanowienia służebności osobistej z dnia 20 listopada 2017 r. zawartej w N. przed notariuszem D. R., za repertorium A nr (...), na

podstawie której ustanowiona została na nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer (...) dożywotnia nieodpłatna służebność osobista na rzecz M. P., polegająca na prawie korzystania ze wszystkich pomieszczeń znajdujących w budynkach mieszkalnych położonych na działce nr (...) w miejscowości P., Gminie J., z prawem swobodnego dostępu do tych pomieszczeń i poruszania się po obejściu,

celem ochrony:

- wierzytelności strony powodowej w kwocie 115.640,76 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 2 sierpnia 2018 r. do dnia zapłaty, stwierdzonej prawomocnym nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w O. z dnia 15 października 2018 r., sygn. akt (...),

- wierzytelności strony powodowej w kwocie 131.390,89 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 2 sierpnia 2018 r. do dnia zapłaty, stwierdzonej prawomocnym nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w O. z dnia 15 października 2018 r., sygn. akt (...),

II. w pozostałym zakresie powództwo oddała,

III. zasądza od pozwanych na rzecz powoda tytułem zwrotu kosztów procesu kwotę 25.243 (dwadzieścia pięć tysięcy dwieście czterdzieści trzy) zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty, w tym kwotę 10.817 (dziesięć tysięcy osiemset siedemnaście) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sygn. akt I C 278/21

UZASADNIENIE

Prokura Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty, w dniu 12 marca 2021 wniósł przeciwko M. P. i J. P. pozew o uznanie za bezskuteczne wobec wierzyciela czynności pozwanych w postaci

- umowy darowizny z dnia 30 marca 2017 r. zawartej w N. przed notariuszem D. R., za repertorium A nr (...), na podstawie której M. P. stała się właścicielem nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą nr (...),

- umowy darowizny z dnia 20 listopada 2017 r. zawartej w N. przed notariuszem D. R., za repertorium A nr (...), na podstawie której J. P. stał się właścicielem nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą nr (...),

- umowy ustanowienia służebności osobistej z dnia 20 listopada 2017 r. zawartej w N. przed notariuszem D. R., za repertorium A nr (...), na podstawie której ustanowiona została na nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer (...) dożywotnia nieodpłatna służebność osobista na rzecz M. P., polegająca na prawie korzystania ze wszystkich pomieszczeń znajdujących w budynkach mieszkalnych położonych na działce nr (...) w miejscowości P., Gminie J., z prawem swobodnego dostępu do tych pomieszczeń i poruszania się po obejściu, oraz

- dożywotnia nieodpłatna służebność osobista na rzecz S. P. (1), polegająca na prawie korzystania ze wszystkich pomieszczeń znajdujących się w budynkach mieszkalnych położonych na działce nr (...) w miejscowości P., Gminie J. z prawem swobodnego dostępu do tych pomieszczeń i poruszania się po obejściu;

celem ochrony:

- wierzytelności strony powodowej w kwocie 115.640,76 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 2 sierpnia 2018 r. do dnia zapłaty, stwierdzonej prawomocnym nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w O. z dnia 15 października 2018 r., sygn. akt (...),

- wierzytelności strony powodowej w kwocie 131.390,89 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 2 sierpnia 2018 r. do dnia zapłaty, stwierdzonej prawomocnym nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w O. z dnia 15 października 2018 r., sygn. akt(...). Ponadto powód wniósł o zasądzenie od pozwanych kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg. norm przepisanych.

W uzasadnieniu wskazał, że posiadając pełną wiedzę o znacznym zadłużeniu wobec powódki, J. P. rozporządził z pokrzywdzeniem wierzyciela na rzecz osoby bliskiej M. P. (matki) składnikiem swojego majątku, który mógłby pozwolić na zaspokojenie strony powodowej. Zdaniem strony powodowej pozwany J. P. działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. W dacie zawarcia umów darowizny powód nie realizował spłaty kredytów, z dnia 11 czerwca 2015 roku oraz z 3 grudnia 2015 roku, o czym pozwany doskonale wiedział. (k. 4-11).

Swoje stanowisko strona powodowa podtrzymała w piśmie z dnia 20.05.2021 r. (k. 117-120).

Pozwani J. P. i M. P. w odpowiedzi na pozew z dnia 26 kwietnia 2021 wnieśli o oddalenie powództwa w całości.

Swoje stanowisko argumentowali faktem, że roszczenie pozwu nie zostało wykazane, zaś ciężar inicjatywy dowodowej spoczywa w realiach sprawy na stronie powodowej. Dodali, że na gruncie sprawy nie doszło do pokrzywdzenia wierzycieli, bowiem dłużnik S. P. (1) posiada majątek z którego wierzyciel może się zaspokoić. Egzekucja wobec S. P. (1) nadal się toczy i nie zostało wydane postanowienie o jej bezskuteczności. Pozwani nie mieli ponadto świadomości pokrzywdzenia wierzycieli. Nie bez znaczenia w ocenie pozwanych jest również okoliczność, że darowana nieruchomość obciążona jest hipoteką (k. 101-105).

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

S. P. (1) prowadził gospodarstwo rolne pod firmą: GOSPODARSTWO ROLNE (...)” z siedzibą w (...), (...)-(...) J.. Wymieniony pozostaje w związku małżeńskim z M. P.. Ze związku tego pochodzi ich wspólny syn – J. P..

W dniu 11 czerwca 2015 roku S. P. (1) zawarł z Bankiem (...) S.A. we W. umowę kredytu na działalność gospodarczą – biznes ekspres nr (...) na kwotę 150.000 złotych na dziesięć równych rat po 15.000 złotych płatnych w stosunku rocznym. Zabezpieczeniem przedmiotowego kredytu był m.in. weksel własny. Weksel ten został wypełniony na kwotę 115.640,76 złotych z terminem płatności oznaczonym na 1 sierpnia 2018 r. Pismem z dnia 18 lipca 2018 roku pełnomocnik Banku wezwał S. P. (1) do wykupu przedmiotowego weksla w terminie do 1 sierpnia 2018 roku.

Nakazem zapłaty z dnia 15 października 2018 roku, sygn.. akt (...), tut. Sąd Okręgowy V Wydział Gospodarczy nakazał pozwanemu S. P. (1) aby zapłacił powodowi (...) Bank (...) S.A. w W. m.in. 115.640,76 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 2 sierpnia 2018 r.

Postanowieniem tut. Sądu z 8 lutego 2019 roku nadano przedmiotowemu tytułowi egzekucyjnemu klauzulę wykonalności.

Postanowieniem Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w B. M. W. z dnia 8 lipca 2019 roku sygn.. akt (...)umorzono postępowanie z uwagi na bezskuteczność egzekucji wobec S. P. (1).

(dowód: umowa kredytu z dnia 11.06.2015 r. – k. 18-25, weksel – k. 26., wezwanie do wykupu weksla – k. 27, nakaz zapłaty z dnia 15.10.2018 r. – k. 28, postanowienie Komornika Sądowego z dnia 8.07.2019 r. – k. 29-30).

W międzyczasie w dniu 3 grudnia 2015 roku S. P. (1) zawarł z Bankiem (...) S.A. we W. kolejną umowę o kredyt na działalność gospodarczą – biznes ekspres nr (...) na kwotę 150.000 złotych na dziesięć równych rat po 15.000 złotych płatnych w stosunku rocznym. Zabezpieczeniem przedmiotowego kredytu był m.in. weksel własny in blanco. Weksel ten został wypełniony na kwotę 131.390,89 złotych z terminem płatności oznaczonym na 1 sierpnia 2018 r. Pismem z dnia 18 lipca 2018 roku pełnomocnik Banku wezwał S. P. (1) do wykupu przedmiotowego weksla w terminie do 1 sierpnia 2018 roku.

Nakazem zapłaty z dnia 15 października 2018 roku, sygn. akt (...), tut. Sąd Okręgowy V Wydział Gospodarczy nakazał pozwanemu S. P. (1) aby zapłacił powodowi (...) Bank (...) S.A. w W. m.in. 131.390,89 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 2 sierpnia 2018 r.

Postanowieniem tut. Sądu z 7 lutego 2019 roku nadano przedmiotowemu tytułowi egzekucyjnemu klauzulę wykonalności.

Postanowieniem Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w B. M. W. z dnia 8 lipca 2019 roku sygn. akt (...)umorzono postępowanie z uwagi na bezskuteczność egzekucji wobec S. P. (1).

(dowód: umowa kredytu z dnia 3.12.2015 r. – k. 31-37, weksel wraz z deklaracją wekslową – k. 38 - 39., wezwanie do wykupu weksla – k. 40, nakaz zapłaty z dnia 15.10.2018 r. – k. 41, postanowienie Komornika Sądowego z dnia 8.07.2019 r. – k. 42-43, pismo Komornika Sądowego z dnia 13.01.2021 r. k. 121).

W międzyczasie, w dniu 30 marca 2017 r. przed notariuszem D. R. prowadzącą Kancelarię Notarialną w N. S. P. (1) wraz ze swoją żoną - pozwaną M. P. zawarli w formie aktu notarialnego Rep. A nr (...) umowę o darowizny na mocy, której M. P. stała się właścicielem nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą nr (...).

W dniu 20 listopada 2017 r. przed notariuszem D. R. prowadzącą Kancelarię Notarialną w N. M. P. zawarła ze swoim synem - pozwanym J. P. kolejnym aktem notarialnym rep. A nr (...), umowę darowizny na podstawie której J. P. stał się właścicielem nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą nr (...).

W tym samym dniu, tj. 20 listopada 2017 r. przed notariuszem D. R. prowadzącą Kancelarię Notarialną w N. pozwany J. P. wraz z dłużnikiem S. P. (1) i pozwaną M. P. zawarli w formie aktu notarialnego umowę ustanowienia służebności osobistej, za repertorium A nr (...), na podstawie której ustanowiona została na nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer (...) dożywotnia nieodpłatna służebność osobista na rzecz M. P. i S. P. (1) polegająca na prawie korzystania ze wszystkich pomieszczeń znajdujących w budynkach mieszkalnych położonych na działce nr (...) w miejscowości P., Gminie J., z prawem swobodnego dostępu do tych pomieszczeń i poruszania się po obejściu.

Nieruchomość położona w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą nr (...) jest nieruchomością zabudowaną o powierzchni 0,5500 HA. Jest ona obciążona dwoma hipotekami: hipoteką umowną zwykłą na kwotę 70.000,00 złotych ustanowionej tytułem zabezpieczenia umowy pożyczki hipotecznej z dnia 21.04.2005 r. nr 206- (...) na rzecz (...) Bank (...) Spółka Akcyjna Oddział 1 w N. oraz hipoteką umowną kaucyjną w kwocie 18.200,00 złotych zabezpieczającej wierzytelności odsetkowe z wyżej wskazanej umowy pożyczki hipotecznej.

(dowód: odpis zupełny księgi wieczystej KW nr (...) – k. 44-51v.).

W dniu 28 stycznia 2020 roku (...) Bank (...) S.A. z siedzibą w W. zawarł z powodem Prokura Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty siedzibą we W. umowę przelewu wierzytelności w ramach transakcji sekurytyzacyjnej.

(dowód: umowa z dnia 28.01.2020 k. – 53-87).

S. P. (1) nie posiada jakiegokolwiek majątku. W 2021 roku toczyły się wobec niego trzy postępowania egzekucyjne. Egzekucja z rachunków bankowych dłużnika jest nieskuteczna. Rachunki bankowe wykazują brak środków oraz są zajęte przez inne organy. Dłużnik nie jest zgłoszony do ZUS, natomiast widnieje w rejestrze KRUS, ale aktualnie nie pobiera żadnych świadczeń.

(dowód: pismo Komornika Sądowego z dnia 13.01.2021 r. k. 121).

Sąd zważył, co następuje:

W świetle ustalonych okoliczności faktycznych sprawy powództwo zasługiwało na uwzględnienie w zasadniczej części.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd oparł na przedłożonych w sprawie dokumentach, których wiarygodność nie została skutecznie podważona przez strony.

Spór między stronami sprowadzał się do rozstrzygnięcia kwestii, czy na gruncie sprawy została spełniona przewidziana w art. 527 § 2 k.c. przesłanka pokrzywdzenia strony powodowej na skutek zawarcia między pozwanymi M. P. i J. P., a dłużnikiem S. P. (1) (odpowiednio mężem i ojcem w stosunku do poszczególnych pozwanych) umów darowizn i umowy o ustanowienie służebności osobistej. Sporna była również kwestia związana z skutecznością egzekucji w sytuacji ustanowienia na rzecz dłużnika służebności osobistej mieszkania, jak również kwestia prawidłowego oznaczenia strony pozwanej, w tym ocena istnienia legitymacji procesowej biernej.

Dokonując merytorycznej oceny zgłoszonego powództwa, należy przede wszystkim wskazać, iż zgodnie z art. 527 § 1 k.c., gdy skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć. Stosownie do § 2 omawianego artykułu czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli skutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności. Jeżeli skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli (art. 527 § 3 k.c.).

W myśl art. 527 § 1 k.c. przesłankami skargi paulińskiej są, zatem: 1) istnienie po stronie wierzyciela wierzytelności, 2) dokonanie przez dłużnika czynności prawnej z pokrzywdzeniem wierzyciela, 3) uzyskanie w wyniku tej czynności korzyści majątkowej przez osobę trzecią, 4) istnienie po stronie dłużnika świadomości pokrzywdzenia wierzyciela, 5) wiedza bądź możliwość dowiedzenia się przez osobę trzecią, uzyskującą korzyść majątkową, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela oraz 6) działanie osoby trzeciej w złej wierze.

Wskazane wyżej przesłanki muszą być spełnione łącznie, aby wierzyciel mógł skorzystać z żądania uznania czynności prawnej za bezskuteczną. Korzystanie ze skargi paulińskiej wymaga zasadniczo istnienia wierzytelności podlegającej ochronie. Co istotne, to na wierzycielu (powodzie) – zgodnie z regułą określoną w art. 6 k.c. – spoczywa ciężar udowodnienia wystąpienia wszystkich przesłanek uzasadniających skargę paulińską.

Należy tu jednak zaznaczyć, że ustawodawca w art. 528 k.c., dokonał modyfikacji powyższych zasad, wprowadzając dodatkową regułę, zgodnie z którą jeżeli skutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, wierzyciel może żądać uznania czynności za bezskuteczną, chociażby osoba ta nie wiedziała i nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Wzmocnił też jej działanie wprowadzając w art. 530 k.c. możliwość pozwalającą na stosowanie tych przepisów do działania dłużnika z zamiarem pokrzywdzenia przyszłych wierzycieli. Dodatkowo w art. 531 § 2 k.c. wyposażył wierzyciela w możliwość zaskarżenia czynności osoby trzeciej, którą ta rozporządziła korzyścią, poprzez wystąpienie bezpośrednio przeciwko osobie na której rzecz rozporządzenie nastąpiło.

Istnienie i wymagalność wierzytelności pieniężnych objętych skargą paulińską zostały wykazane dokumentami urzędowymi, z którymi prawo łączy domniemanie autentyczności i prawdziwości (art. 244 k.p.c.). Należy, zatem stwierdzić, że wierzytelności, o których ochronę występuje strona powodowa istnieją i są wymagalne.

Oceniając zaistnienie po stronie dłużnika dalszych przesłanek skargi paulińskiej, a zatem świadomego dokonania przez niego czynności prawnej z pokrzywdzeniem wierzycieli należy zwrócić uwagę, że samo pojęcie dokonania przez dłużnika czynności prawnej z pokrzywdzeniem wierzycieli zdefiniowane zostało w § 2 cytowanego wyżej art. 527 k.c. Co ważne do zastosowania tego przepisu nie jest konieczne wszczęcie postępowania egzekucyjnego i przeprowadzenie nieskutecznej egzekucji (por. wyrok SA w Warszawie z dnia 6 grudnia 1996 r., I ACr 853/96,) ani ogłoszenie upadłości dłużnika (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 września 1998 r., III CKN 612/97, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2000 r., III CKN 554/98). Wystarczy wykazanie, że wobec stanu majątku dłużnika niemożliwe jest zaspokojenie wierzytelności skarżącego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2000 r., III CKN 554/98). Zgodnie ze stanowiskiem doktryny, jak też orzecznictwa, niewypłacalność dłużnika oznacza taki stan jego majątku, wykazany wszelkimi dostępnymi środkami dowodowymi, w którym egzekucja prowadzona zgodnie z przepisami k.p.c. nie może przynieść zaspokojenia wierzytelności pieniężnej przysługującej od dłużnika (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 19 listopada 1997 r. I ACa 737/97). Jak ustalono w niniejszej sprawie, skutek umowy darowizny z dnia 20 marca 2015 r. powód został pozbawiony możliwości zaspokojenia swoich roszczeń z jedyne go składnika majątkowego o znaczącej wartości, jakim ówczesnie dłużnik jeszcze dysponował. Czynności egzekucyjne podejmowane przez wierzyciela nie doprowadziły do zaspokojenia wierzytelności pieniężnych powoda. Świadczą o tym chociażby postanowieniami Komornika Sądowego z dnia 8 lipca 2019 r. w sprawach (...)k. 29-30 oraz

42-43, w przedmiocie umorzenia egzekucji z uwagi na jej bezskuteczność, jak również pismem Komornika Sądowego z dnia 13.01.2021 k. 121. Dłużnik nie posiada, zatem żadnego majątku zdatnego do przeprowadzenia egzekucji a brak takiego majątku. Mając na uwadze powyższe nie ulega wątpliwości, iż przenosząc własność jedyne go składnika majątkowego pozwalającego choćby na częściowe zaspokojenie należności uprawnionego, pozwany działał na szkodę wierzyciela.

Z pewnością również w wyniku tej darowizny osoba trzecia – żona dłużnika M. P. i kolejna syn dłużnika – J. P. uzyskali korzyść majątkową, która polega na uzyskaniu prawa własności przedmiotu majątkowego w postaci nieruchomości zabudowanej. Bezsprzecznie prawo własności nieruchomości posiada istotną wartość majątkową.

Przechodząc do analizy kolejnej przesłanki pokrzywdzenia wierzyciela, wskazać w pierwszej kolejności należy, iż strona powodowa, pokrzywdzenie w rozumieniu przywołanego przepisu wywodzi także z faktu obciążenia przez pozwanego J. P. darowanego mu przez S. P. (1) prawa własności nieruchomości, ograniczonym prawem rzeczowym – dożywotnią nieodpłatną służebnością osobistą mieszkania na rzecz S. i M. P., co czynić będzie egzekucję niecelową, gdyż przedmiotowa nieruchomość z racji takiego obciążenia stała się w praktyce niezbywalna lub trudnozbywalna. Kwestia pokrzywdzenia wierzyciela w wyniku dokonania darowizny z jednoczesnym obciążeniem przedmiotu darowizny służebnościami była już przedmiotem oceny prawnej, wyrażonej m.in. przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 listopada 2012 roku sygn. akt II CSK 206/12. W orzeczeniu tym Sąd wskazał, że w przypadku dokonania przez dłużnika darowizny nieruchomości połączonej z ustanowieniem na niej służebności osobistej biernie legitymowanymi w procesie pauliańskim są także beneficjenci ustanowionej służebności osobistej. Konstruując w tej sprawie roszczenie ze skargi pauliańskiej, strona powodowa dokonała rozszczępienia zawartej przez pozwanych czynności prawnej na umowy darowizny i ustanowienie na rzecz dłużnika i jednej z pozwanych służebności osobistej obciążającej darowaną nieruchomość. (por. wyrok Sądu Okręgowego w R. z dnia 13 grudnia 2016 r. sygn. akt(...))

Przeniesienie prawa własności w zamian za obciążenie jej ograniczonym prawem rzeczowym, zbliża taką czynność prawną do stypizowanej w k.c. umowy dożywocia (art. 908 i nast.). Ustanowione na rzecz S. P. (1) oraz M. P. prawo ma jednak charakter czysto rzeczowy, podczas gdy w przypadku tzw. prostej umowy dożywocia (art. 908 § 1 k.c.), dożywotnik nabywa uprawnienia obligacyjne o charakterze rozszerzonym (erga omnes), a do obciążenia nieruchomości tym prawem stosuje się odpowiednio przepisy o prawach rzeczowych ograniczonych (art. 910 § 1 zd. 2 k.c.), jakkolwiek w wypadku tzw. złożonej umowy dożywocia, w jego skład mogą wejść również uprawnienia wynikające z praw rzeczowych ograniczonych (art. 908 § 2 k.c.). Nie ulega wątpliwości, że umowa dożywocia może być zaskarżona przez wierzyciela zbywcy - dożywotnika skargą pauliańską, co wynika też z przepisu art. 916 k.c., który ma charakter szczególnie w stosunku do przepisów art. 527 i nast. k.c. Przedmiotem skargi jest cała tego typu umowa, tj. przeniesienie własności nieruchomości i obciążenie, a nie odrębnie, przeniesienie własności oraz jej obciążenie przez nabywcę prawem dożywocia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2012 roku sygn. akt II CSK 206/12).

Przeniesienie przez S. P. (1) na pozwaną M. P. i następnie przez tą z kolei na pozwanego J. P. prawa własności przedmiotowej nieruchomości, nastąpiło w zamian za ustanowienie na jego rzecz służebności osobistej. Zgodnie z powyższym orzeczeniem Sądu Najwyższego, z punktu widzenia instytucji skargi pauliańskiej stanowi ona jedną czynność prawną, a nie dwie niezależne od siebie czynności w postaci umowy darowizny i ustanowienia ograniczonego prawa rzeczowego (por. wyrok Sądu Okręgowego w R. z dnia 13 grudnia 2016 r. sygn. akt (...)). Dlatego też przesłanka pokrzywdzenia wierzyciela zdefiniowana w art. 527 § 2 k.c. powinna być odnoszona do całości czynności prawnej dokonanej aktem notarialnym z dnia 20 listopada 2017 r., a nie do jej fragmentów. Pokrycie w całości świadczenia wzajemnego przez pozwanego J. P. na rzecz S. P. (1) z substratu majątkowego, który nabył od dłużnika strony powodowej, kwalifikuje zawartą przez nich umowę przeniesienia własności nieruchomości z równoczesnym obciążeniem jej służebnością osobistą, jako czynność prawną nieodpłatną w znaczeniu przesłanki skargi pauliańskiej (art. 528 k.c.). Na gruncie tej instytucji, pojęcie nieodpłatności jest, bowiem szeroko rozumiane (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2011 r., IV CSK 624/10, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2013 r., I CSK 543/12).

Strona powodowa trafnie podnosi, iż skarżone czynności prawne prowadzą do pokrzywdzenia jej, jako wierzyciela, nie tylko z powodu wyzbycia się przez dłużnika składnika majątkowego, z którego mogłaby uzyskać zaspokojenie, ale

także z racji obciążenia - w ramach świadczenia wzajemnego - całej nieruchomości służebnością osobistą skuteczną erga omnes, co powoduje, że możliwość przeprowadzenia skutecznej egzekucji w takiej sytuacji doznaje istotnego ograniczenia i ma wpływ na zakres ewentualnego zaspokojenia. Wszak stosownie do art. 1000 § 3 k.p.c., w razie sprzedaży licytacyjnej nieruchomości, na poczet ceny nabycia zostanie zaliczona wartość służebności, (która w istocie pomniejszy wartość nieruchomości), czego efektem będzie zaspokojenie strony powodowej w mniejszym zakresie, aniżeli w sytuacji gdyby nieruchomość nie była obciążona takim prawem – co wydaje się być oczywiste. Sama zaś służebności osobista - jako prawo niezbywalne (art. 300 k.c.) - nie podlega jednak egzekucji.

W ocenie Sądu okoliczności, w jakich doszło do zawarcia zaskarżonej czynności prawnej jednoznacznie wskazują, że została spełniona także kolejna przesłanka skargi pauliańskiej w postaci świadomości pokrzywdzenia wierzyciela. Wskazać należy, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, gdy zdaje sobie sprawę (uświadamia sobie), że skutek dokonania czynności prawnej może spowodować niemożność zaspokojenia się wierzycieli z jego majątku. Pokrzywdzenie wierzycieli nie musi być zamiarem dłużnika (wyjątek - art. 530 k.c.). Wystarczy, żeby dłużnik takie pokrzywdzenie przewidywał w granicach ewentualności. Świadomość pokrzywdzenia wierzycieli musi istnieć w chwili dokonywania czynności prawnej. W celu wykazania tej przesłanki koniecznym jest by dłużnik zdawał sobie sprawę ze skutków dokonania przez siebie czynności prawnej w postaci uszczuplenia lub niepowiększenia się jego majątku, z którego wierzyciel mógłby się zaspokoić.

Wskazane powyżej okoliczności świadczą o działaniu dłużnika ukierunkowanym na pokrzywdzenie wierzyciela. W ocenie Sądu, S. P. (1) działał nie tylko ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, ale bezpośrednio z zamiarem jego pokrzywdzenia. Dłużnik musiał zdawać sobie sprawę, że egzekucja jego zaległości pożyczkowych zostanie skierowana właśnie do tego prawa majątkowego, dlatego w celu utrudnienia bądź też uniemożliwienia przeprowadzenia egzekucji przekazał własność nieruchomości zabudowanej na rzecz swojej żony a ta na z kolei ich syna. Na działanie ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela wpływa także fakt ustanowienia na rzecz darczyńcy - dłużnika oraz M. P. służebności osobistej mieszkania. Zasadnie strona powodowa wskazuje, że połączenie darowizny z ustanowieniem nieodpłatnej służebności osobistej mieszkania zmieniło tylko stan prawny nieruchomości, przy zachowaniu władztwa faktycznego nad rzeczą przez dotychczasowego właściciela, czym pozwany zabezpieczył swój interes majątkowy i osobisty. W takich okolicznościach, wyłącznym celem zawarcia umów z 20 marca 2017 r. i kolejnej z 20 listopada 2017 roku było wyłączenie przedmiotowego lokalu spod groźących S. P. (1) w przyszłości czynności egzekucyjnych.

Wreszcie, rozważania odnośnie przesłanki wiedzy osoby trzeciej o działaniu dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli lub możliwości uzyskania wiedzy w tym przedmiocie przy dołożeniu należytej staranności, należy rozpocząć od przytoczenia normy art. 528 k.c., zgodnie, z którą jeżeli skutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, wierzyciel może żądać uznania czynności za bezskuteczną, chociażby osoba ta nie wiedziała i nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Przepis ten wprowadza, zatem daleko idące ułatwienie dla wierzyciela chcącego skorzystać z ochrony pauliańskiej w przypadku, gdy czynność prawna dłużnika i osoby trzeciej miała charakter nieodpłatny. W tej sytuacji wierzyciel nie musi wykazywać wymienionej okoliczności a osoba trzecia nie może bronić się przez wykazanie, że nie wiedziała lub nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał z pokrzywdzeniem wierzycieli. Ponieważ nie ulega wątpliwości w niniejszej sprawie, iż czynność pomiędzy pozwanymi tj. darowizna połączona z ustanowieniem służebności osobistej, jest czynnością nieodpłatną, w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2013 r. sygn. akt. I CSK 543/12 Sąd Najwyższy wywołał, iż dochodzi wówczas do pokrycia w całości świadczenia wzajemnego na rzecz (dłużnika) z substratu majątkowego, który (osoba trzecia, obdarowana) nabyła od dłużnika, więc nie może być mowy o przysporzeniu po stronie dłużnika (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2012 r., II CSK 206/12), czynienie rozważań, co do istnienia po pozwanych wiedzy o sytuacji finansowej dłużnika w chwili darowizny jest zbędne.

Należy jednak zaznaczyć, że pozwani uzyskali korzyść majątkową, jako osoby będąca w rozumieniu art. 527 § 3 k.c., w bliskim stosunku z dłużnikiem (odpowiednio w stosunku do M. P. – mężem – w stosunku do J. P. - ojcem). Tak,

więc istnieje ustawowe domniemanie wynikające z powołanego przepisu, że pozwani wiedzieli, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, którego ci nie obalili. Nie stawili się na rozprawę i nie złożyli zeznań, pomimo doręczonego wezwania i poinformowania o skutkach niestawiennictwa.

Pozwani nie zdołali także zwolnić się od zadośćuczynienia roszczeniu wierzyciela żądającego uznania czynności za bezskuteczną poprzez zaspokojeni tego wierzyciela albo wskazanie mu wystarczające do jego zaspokojenia mienie dłużnika (art. 533 k.c.).

Odnosząc się do zagadnienia dotyczącego ustanowienia w umowie darowizny na rzecz dłużnika służebności osobistej mieszkania, wypada zauważyć, że z art. 1000 § 1 k.p.c. wynika, iż z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności wygasają wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciężące na nieruchomości. Na miejsce tych praw powstaje prawo do zaspokojenia z ceny nabycia z pierwszeństwem przewidzianym w przepisach o podziale ceny uzyskanej z egzekucji. Od tej zasady przewidziane są w art. 1000 § 2 i § 3 k.p.c. wyjątki. Stosownie do § 3 omawianego artykułu pozostają w mocy ujawnione przez wpis w księdze wieczystej lub złożenie dokumentu do zbioru albo nie ujawnione w ten sposób, lecz zgłoszone najpóźniej na trzy dni przed terminem licytacji, użytkowanie, służebności i prawa dożywotnika, jeżeli przysługuje im pierwszeństwo przed wszystkimi hipotekami lub jeżeli nieruchomość nie jest hipotekami obciążona albo jeżeli wartość użytkowania, służebności i praw dożywotnika znajduje pełne pokrycie w cenie nabycia. Jednakże w wypadku ostatnim wartość tych praw będzie zaliczona na cenę nabycia.

Jeśli więc nieruchomość obciążona jest służebnością osobistą, to po sprzedaży tej nieruchomości w drodze licytacji służebność ta pozostaje w mocy w trzech wypadkach, gdy:

- służebności przysługuje pierwszeństwo przed wszystkimi hipotekami,
- nieruchomość nie jest obciążona hipotekami,
- wartość służebności znajduje pełne pokrycie w cenie nabycia. Jednakże w tym wypadku wartość tego prawa będzie zaliczona na cenę nabycia.

O pierwszeństwie ograniczonych praw rzeczowych rozstrzyga reguła zawarta w art. 249 k.c. Tym samym jeżeli kilka ograniczonych praw rzeczowych (m.in. hipoteka, zastaw czy służebność) obciąża tę samą rzecz, prawo, które powstało później, nie może być wykonywane z uszczerbkiem dla prawa powstałego wcześniej. O pierwszeństwie ograniczonych praw rzeczowych wpisanych do księgi wieczystej rozstrzyga dzień, od którego liczą się skutki dokonanego wpisu (art. 12 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece). Należy przy tym pamiętać, że wpis w księdze wieczystej ma moc wsteczną od dnia złożenia wniosku o dokonanie wpisu (art. 29 ustawy o księgach wieczystych i hipotece). Zatem o pierwszeństwie ograniczonych praw rzeczowych ujawnionych w księdze wieczystej rozstrzyga data złożenia wniosku o wpis określonego prawa.

Od daty wpisania służebności osobistej zależy, czy po nabyciu nieruchomości w trybie licytacyjnym pozostanie ona w mocy czy też nie. Jeśli służebność została ujawniona w księdze wieczystej po wpisaniu hipoteki, to zgodnie z art. 1000 § 3 k.p.c. – jako nie korzystająca z pierwszeństwa przed hipotekami – służebność wygasa. Uprawnieni z tytułu użytkowania, służebności (innej niż droga konieczna i służebność przesyłu) oraz z tytułu dożywocia mogą (art. 1000 § 1 k.p.c.) uzyskać ekwiwalent swoich praw, uczestnicząc w planie podziału według reguł określonych w art. 1025 i 1026 k.p.c., w wypadku gdy nie przysługuje im pierwszeństwo wynikające z wpisu (art. 12 ustawy o księgach wieczystych i hipotece). W przeciwnej sytuacji, tj. w razie przysługiwania pierwszeństwa przed hipotekami albo braku obciążenia hipotecznego, a także w razie pełnego pokrycia wartości tych praw w cenie, prawa obciążające utrzymują się mimo przejścia własności na nabywcę. Brak pełnego pokrycia wartości praw w cenie nabycia nie wyklucza jednak utrzymania służebności na podstawie orzeczenia na warunkach określonych w art. 1001 k.p.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2009r., sygn. akt I CSK 478/08, LEX nr 503231). Oznacza to, że jeżeli prawo użytkowania, służebność lub dożywocie nie wygasają, a wartość prawa nie podlega zaliczeniu na poczet ceny nabycia, nabywca wstępuje w dany stosunek, przejmując prawa i obowiązki z niego wynikające. W sytuacji zaś gdy wartość

utrzymanego prawa zostaje zaliczona na poczet ceny nabycia, cena ta nie ulega zmniejszeniu, a o zaliczeniu rozstrzyga sąd, dokonując planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji.

Jak już zostało podkreślone, służebność nie wygasa w przypadku, gdy wartość użytkowania, służebności i praw dożywotnika znajduje pełne pokrycie w cenie nabycia, przy czym należy uwzględnić wszystkie należności, którym zgodnie z art. 1025 k.p.c. przysługuje pierwszeństwo przy podziale. Wartość tych praw musi znaleźć pełne pokrycie, bowiem w przypadku częściowego tylko pokrycia w cenie nabycia, prawa te wygasają, a w ich miejsce powstaje prawo do zaspokojenia z ceny nabycia (art. 1000 § 1 k.p.c.).

Sposób i kolejność zaspokajania wierzytelności z sumy uzyskanej w toku egzekucji określają przepisy art. 1025 k.p.c. i 1026 k.p.c. Stosownie do art. 1025 k.p.c. z kwoty uzyskanej z egzekucji zaspokajają się należności w ściśle przewidzianej kolejności. Wskazany przepis opiera się na zasadzie mieszanej, którą można określić jako zasadę proporcjonalności i uprzywilejowania, której istota polega na tym, że należności podlegające zaspokojeniu z sumy uzyskanej z egzekucji podzielone są na określone kategorie według ustalonej kolejności zaspokajania, natomiast w ramach danej kategorii należności zaspokajane są według zasady stosunkowości, z wyjątkiem należności umieszczonych w kategoriach czwartej i piątej, w których obowiązuje zasada pierwszeństwa. Do piątej kategorii zaliczono należności zabezpieczone hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym i zastawem skarbowym albo korzystające z ustawowego pierwszeństwa oraz prawa, które ciążyły na nieruchomości przed dokonaniem w księdze wieczystej wpisu o wszczęciu egzekucji lub przed złożeniem do zbioru dokumentów wniosku o dokonanie takiego wpisu.

Biorąc pod uwagę przytoczone powyżej okoliczności oraz wykazanie przez powoda wszystkich przesłanek, Sąd zgodnie z art. 527 § 1, § 2, art. 528 k.c. i art. 531 § 2 uwzględnił powództwo w zasadniczej części, o czym orzekł w pkt I sentencji wyroku.

Sąd Okręgowy wobec niewytoczenia powództwa przeciwko S. P. (2), oddalił powództwo, jak w punkcie II sentencji orzeczenia, w zakresie żądania powoda o uznanie za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela czynności prawnej w postaci umowy ustanowienia służebności osobistej z dnia 20 listopada 2017 r. zawartej w N. przed notariuszem D. R., za repertorium A nr(...), na podstawie której ustanowiona została na nieruchomości położonej w miejscowości P., dla której Sąd Rejonowy w N. IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer (...) dożywotnia nieodpłatna służebność osobista na rzecz S. P. (1), polegającej na prawie korzystania ze wszystkich pomieszczeń znajdujących się w budynkach mieszkalnych położonych na działce nr (...) w miejscowości P., Gminie J., z prawem swobodnego dostępu do tych pomieszczeń i poruszania się po obejściu.

Decyzja Sądu w tym zakresie motywowana była przede wszystkim tym, że w realiach sprawy brak jest podstaw do przyjęcia, aby powódka skutecznie zgłosiła do ochrony w trybie skargi pauliańskiej wierzytelność wobec S. P. (1) odnośnie wtórnie ustanowionej na jego rzecz przez syna – J. P. służebności osobistej.

Nie budzi przy tym wątpliwości Sądu, że dłużnik S. P. (1) posiadał w realiach sprawy legitymację procesową bierną, nie został jednak wskazany przez powoda jako jeden z pozwanych.

Należy bowiem pamiętać, że określenie wysokości wierzytelności chronionej skargą pauliańską oraz tytułu, z jakiego ona pochodzi, a przede wszystkim prawidłowe oznaczenie strony pozwanej jest niezbędnym elementem pozwu i na etapie wyrokowania także orzeczenia rozstrzygającego w przedmiocie zgłoszonego żądania. Bezskutecznością może być objęta jedynie czynność prawna dłużnika maksymalnie do rozmiarów konkretnej wierzytelności przysługującej wierzycielowi, stąd sentencja wyroku wydanego na podstawie art. 527 § 1 k.c., a co za tym idzie żądanie pozwu wyznaczające granice rozpoznania sprawy i rozstrzygnięcia (art. 321 § 1 k.p.c.) musi określać wierzytelność, której ochronie wyrok ze skargi pauliańskiej ma służyć (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 lutego 2008r., sygn. akt V ACa 1/08, LEX nr 399865). Do wierzyciela należy wybór osoby/osób których oznaczy jako pozwanych oraz decyzja, którą z wierzytelności chce chronić, jak również wybór, czy w drodze powództwa wytoczonego na podstawie art. 527 k.c. chronić całą przysługującą mu wierzytelność, czy też jedynie jej określoną część. Przyczyny tych wyborów mogą być różne, ale uprawnionym w tym zakresie jest wierzyciel. Istotne w ramach skargi pauliańskiej jest jedynie

skonkretyzowanie pozwanego oraz wierzytelności, której ochrony domaga się wierzyciel przez wykazanie jej istnienia, tytułu prawnego oraz wysokości.

Zgodnie z art. 194 § 3 k.p.c. jeżeli okaże się, że powództwo o to samo roszczenie może być wytoczone przeciwko innym jeszcze osobom, które nie występują w sprawie w charakterze pozwanych, sąd na wniosek powoda może wezwać te osoby do wzięcia udziału w sprawie.

W żądaniu pozwu i jego uzasadnieniu powódka wyraźnie określiła, że domaga się ubezskuteczenia umowy darowizny w celu ochrony wierzytelności wynikającej z nakazów zapłaty Sądu Okręgowego w O. 15 października 2018 roku, sygn. akt (...)15 października 2018 roku, sygn. akt(...), a tak zakreślone żądanie wyznaczało ramy postępowania. W sytuacji, gdy powódka żąda również uznania za bezskuteczne ustanowienia służebności osobistej na rzecz S. P. (1) – ojca i męża pozwanych, może wytoczyć nowe powództwo przeciwko samemu dłużnikowi. Mogła również w ramach niniejszego procesu dokonać zmiany powództwa w sposób dopuszczalny przepisami kodeksu postępowania cywilnego, czego jednak nie uczyniła. Zmiana powództwa w takim wypadku wymagała zachowania formy pisemnej i innych wymogów określonych dla pozwu, w tym dokładnego określenia osoby pozwanego odnośnie którego występuje ze skargą pauliańską.

W postępowaniu cywilnym dopuszczalne są bowiem także przekształcenia podmiotowe. Uregulowanie tych ostatnich znajduje się w przepisach art. 194–196. Są one dopuszczalne jedynie w przypadkach wskazanych w tych przepisach. Należy wskazać, że w myśl art. 194–196 uznaje się, że podmiotowe przekształcenia procesu mogą występować w każdego rodzaju sprawie, w której zaistnieje taka potrzeba.

Zmiana podmiotowa po stronie pozwanej możliwa jest także poprzez przystąpienie do postępowania osób, które po tej stronie powinny wystąpić, ale obok dotychczasowego pozwanego. W takiej sytuacji nie dochodzi do zamiany podmiotu po stronie pozwanej, a jedynie istnieje możliwość przystąpienia do toczącego się już postępowania kolejnych podmiotów, które nie występują w sprawie w charakterze pozwanych, a powinny.

Wniosek o dopozwanie w trybie art. 194 § 3 k.p.c. może złożyć jedynie powód, co wynika z literalnego brzmienia przepisu.

Na terminach rozprawy w dniach 11 stycznia 2022 r. oraz 5 kwietnia 2022 r. pełnomocnik powódki podtrzymał dotychczasowe stanowisko wyrażone w pozwie i dalszych pismach procesowych, nie wskazując, że dokonuje rozszerzenia czy też zmiany podmiotowej powództwa i oznacza jako pozwanego również S. P. (1). Wymieniony nie złożył również w trybie art. 194 § 3 k.p.c. pisemnego wniosku o dopozwanie wymienionego.

Zmiany podmiotowej powództwa poprzez dopozwanie nie można domniemywać i powinna być ona jasno wyrażona, chociażby z tego względu, aby ułatwić obronę procesową stronie przeciwnej, zwłaszcza że w niniejszej sprawie strona powodowa była reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika.

Z tego też względu powództwo zostało w pozostałym zakresie oddalone, jak w punkcie II sentencji orzeczenia.

O kosztach procesu orzeczono w punkcie III na podstawie przepisu art. 100 k.p.c. z uwagi, na to, że roszczenie powoda nie zostało uwzględnione jedynie w marginalnym zakresie.

Powód poniósł koszty procesu w kwocie 25.243 zł, na które składają się: 14.426 złotych opłaty od pozwu (5% wartości przedmiotu sporu) oraz opłata skarbową od pełnomocnictwa w kwocie 17 złotych, a także koszty związane z wynagrodzeniem profesjonalnego pełnomocnika w kwocie 10.800 złotych (§ 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. 2015 poz. 1800)).